

Stanowisko Warszawskiego Forum Oświatowego w sprawie zasad wprowadzania zmian w oświacie

Działające od 25 lat Warszawskie Forum Oświatowe to oddolna inicjatywa obywatelska, powstała w warszawskim środowisku edukacyjnym po przełomie 1989 roku. Forum nie jest związane z żadną instytucją, organizacją, czy partią polityczną. W jego formule szuka się rozwiązań problemów oświatowych ponad podziałami zawodowymi, ideologicznymi i politycznymi.

Jako uczestnicy Forum uważamy, że zmiany społeczne, także zmiany w edukacji, są w systemie demokratycznym elementem oczekiwanym i pożytecznym. Aby jednak dokonywały się one z pożytkiem dla społeczeństwa, należy je wprowadzać przestrzegając uzgodnionych zasad. Dotyczy to procesów wprowadzania zmian zarówno na poziomie krajowym, jak regionalnym, lokalnym i szkolnym. Analizując rozwój warszawskiej edukacji w wolnej Polsce, doceniamy osiągnięcia i sukcesy oświaty w czasie różnych kadencji politycznych. Równocześnie dostrzegamy błędy i zaniechania, które w tych okresach występowały. Biorąc pod uwagę doświadczenia ostatniego ćwierćwiecza, w trosce o harmonijny rozwój oświaty, przyjmujemy stanowisko, określające zasady, o których trzeba pamiętać, wprowadzając zmiany w edukacji.

Zasady wprowadzania zmian w edukacji:

1. Wprowadzając zmiany w edukacji, należy kierować się dobrem wspólnym.

Polityka edukacyjna powinna być prowadzona w interesie publicznym, a nie określonej partii politycznej czy dla realizacji celów, które wyznaczyła sobie władza w danej kadencji. Strategia rozwoju edukacji powinna mieć u podstaw troskę o dobro wspólne a nie partykularne interesy, które wykluczają różne grupy społeczeństwa z dyskusji i wpływu na sprawy oświaty. Dobro wspólne powinno uzasadniać przyjmowane programy i podejmowane działania. Należy więc ułatwiać prowadzenie dialogu społecznego o edukacji i dążyć do tworzenia rozwiązań ponad podziałami politycznymi. Zwyczajnie w danych wyborach partie polityczne są szczególnie odpowiedzialne za wysłuchanie i uwzględnianie głosów różnych grup. Trzeba chronić edukację przed upolitycznieniem i ideologizacją, pamiętając, że zmiany powinny służyć przede wszystkim dzieciom i młodzieży.

2. Wprowadzanie zmian w edukacji powinno odbywać się zgodnie ze standardami demokratycznego państwa prawa.

W programach zmian edukacyjnych różnych opcji politycznych deklaruje się przestrzeganie zasady demokratycznego państwa prawa. Chodzi jednak o to, aby wprowadzając reformy, stosować te zasady w praktyce, uwzględniając przede wszystkim:

- poszanowanie praw i wolności człowieka,
- poszanowanie praw dziecka,
- poszanowanie praw rodziców,
- ochronę zaufania obywatela do państwa,
- zapewnienie jawności i przejrzystości działań,
- przestrzeganie reguł samorządności i pomocniczości,
- dążenie do sprawiedliwości i spójności społecznej,
- ochronę pluralizmu i różnorodności,
- równe traktowanie i niedyskryminowanie osób,
- ochronę grup słabszych i defaworyzowanych.

Realizacja zasad samorządności i pomocniczości w minionym 25-leciu wspierała rozwój demokratycznej edukacji. Odejście od nich w stronę centralnie sterowanego systemu edukacji hamuje ten proces i cofa nas w rozwoju edukacji.

3. Wprowadzając zmiany w edukacji, należy unikać antagonizowania grup społecznych i dbać o poparcie społeczne dla zmian.

Rozpoczynając reformy oświatowe, należy wcześniej zadbać o szerokie poparcie społeczne dla planowanych zmian w edukacji. Żeby zmiany zyskały akceptację, powinny być poprzedzane konsultacjami, kampaniami informacyjnymi i wprowadzane w pozytywnym klimacie współpracy, ponad

bieżącymi podziałami politycznymi. Niezbędne jest przy tym pozyskanie szerokiego poparcia najważniejszych grup interesariuszy edukacji: uczniów, rodziców, nauczycieli, władz lokalnych, pracodawców, sektora nauki, organizacji pozarządowych. Debaty o planowanych zmianach należy prowadzić ponad sporami ideologicznymi w sposób merytoryczny, aby nie antagonizowały ich zwolenników i przeciwników oraz nie tworzyły konfliktów w środowiskach oświatowych. Jednocześnie ideologicznych zmian trzeba wystrzegać się zwłaszcza w dydaktyce i wychowaniu. Jest szczególnie ważne, aby w społecznym dialogu o zmianach w edukacji uwzględniać podmiotowość dzieci i ich rodziców.

4. Planując zmiany w edukacji, należy uwzględnić długookresową perspektywę.

Wprowadzanie systemowych zmian w edukacji to proces długofalowy, który nie może zamykać się w okresie jednej kadencji sprawowania władzy na poziomie krajowym, regionalnym czy lokalnym. Proces edukacji każdego ucznia trwa kilkanaście lat, tak więc polityka edukacyjna powinna być tworzona w perspektywie wieloletniej. Ważne jest, zwłaszcza w kształceniu, zachowanie ciągłości zmian. Przerywanie tego procesu obniża jakość edukacji. Poczucie stabilizacji potrzebne jest nauczycielom, aby efektywnie wykonywali swoją pracę, zmiany nie mogą ich zaskakiwać. Wyznaczając długofalowe cele zmian edukacyjnych, trzeba dążyć do konsensusu mimo podziałów politycznych. Kierunki zmian powinny być dostosowane do potrzeb uczniów, oczekiwań rynku pracy oraz wyzwań cywilizacyjnych. Trzeba przy tym brać pod uwagę nie tylko diagnozy istniejących problemów, ale również wieloletnie prognozy, uwzględniające kontekst społeczny, ekonomiczny i międzynarodowy.

5. Przystępując do planowania zmian w edukacji, należy opierać się na wiedzy i rzetelnych danych.

Planując zmiany, trzeba wcześniej zebrać i przeanalizować dane, a także sięgnąć do badań w danym obszarze, jeśli takie były prowadzone. Polityka edukacyjna powinna uwzględniać prowadzenie systematycznych badań w celu planowania i uzupełniania luk wiedzy. Cele wprowadzanych zmian nie powinny wynikać z politycznej czy ideologicznej oceny, ale z merytorycznej diagnozy, a także z rzetelnie przygotowanych prognoz. Edukacja tworzy system, więc zmieniając jej elementy, należy widzieć je w powiązaniach i integrować z całością. Zgodnie z logiką wprowadzania zmian, zmiany programowe powinny poprzedzać zmiany strukturalne. Wprowadzając zmiany w edukacji, trzeba korzystać z efektów współpracy sektora oświaty z sektorem nauki i pozarządowym. Zakładane modele zmian muszą mieć uzasadnienie pedagogiczne i psychologiczne.

6. Reformatorzy powinni tworzyć warunki, aby edukacja była systemem uczącym się.

Uczący się system edukacji to postulat, o którym nie mogą zapominać decydenci oświatowi. Skuteczne uczenie się ma miejsce wtedy, kiedy w ramach systemu zachodzi proces analizowania mechanizmów zmian, efektów zrealizowanych programów oraz przykładów dobrej praktyki, a także niepowodzeń, proces, który jest zakończony wyciągnięciem wniosków. Na podstawie wniosków i rekomendacji wynikających z analiz, koryguje się dopiero podejmowane działania. Wprowadzanie reform musi mieć charakter systemowy, tymczasem w funkcjonowaniu edukacji obserwuje się skutki reform niedokończonych. Wprowadzanie zmian systemowych powinno być poprzedzone uruchomieniem procesu przygotowania zaangażowanych w planowane zmiany kadr. Tworząc „uczący się” system edukacji, należy pamiętać, że istnieje bogaty dorobek naukowej wiedzy o samym procesie wprowadzania zmian. Ostatnie ćwierćwiecze polskiej edukacji to okres intensywnego doskonalenia i rozwoju zawodowego nauczycieli i dyrektorów szkół. Ciągłe jednak dominuje stan, który można opisać określeniem „uczący się ludzie w nieuczącym się systemie edukacji” i temu powinniśmy się przeciwstawiać.

7. Nie należy wprowadzać systemowych, głębokich zmian w edukacji bez pilotażów.

Wiedza ułatwia przewidywanie skutków zmian, dlatego zmiany zakładane w politykach edukacyjnych powinny być wprowadzane najpierw w ograniczonym zakresie, najlepiej w formie projektów pilotażowych. Nie należy wprowadzać zmian w sposób frontalny, obejmując nimi całą populację bez ewaluacji wcześniejszych pilotażów na mniejszych grupach. Zmiany na danym etapie edukacyjnym powinny być poprzedzone analizą rezultatów zmian na wcześniejszych etapach. Pilotażowe

wprowadzanie zmian w edukacji daje czas do namysłu i możliwość korekty niedociągnięć. Drogę dla zmian powinien też torować ruch nowatorstwa, w tym innowacje pedagogiczne.

8. Wprowadzając zmiany w edukacji, trzeba zapewnić kontynuację autorskich, nowatorskich działań pedagogicznych oraz chronić najlepsze szkoły i placówki.

Systemowe innowacje i rozwiązania pedagogiczne, które przynoszą dobre efekty, muszą być tworzone przez wiele lat, w czasie dłuższym niż kadencja polityczna. Zgodnie z zasadą pomocniczości samorządy powinny mieć możliwość wprowadzania własnych, dostosowanych do lokalnych warunków innowacyjnych rozwiązań programowych i organizacyjnych. Dobre szkoły i nowatorskie placówki są cennym zasobem, który powinien być chroniony ponad podziałami i kadencjami politycznymi. Należy wspierać nauczycieli innowatorów, liderów i entuzjastów zarówno ze szkolnictwa publicznego, jak i niepublicznego, ponieważ są motorem rozwoju oświaty. Twórczość pedagogiczna powinna mieć zapewnioną swobodę poszukiwań. Nie jest ona nigdy anonimowa, więc należy informować o autorach tych innowacyjnych rozwiązań, z których chcą korzystać oświatowi reformatorzy.

9. Wprowadzając zmiany w edukacji, należy uwzględnić istniejący dorobek i dostrzegać w nim wkład poprzedników.

Dorobek edukacji tworzony był przez wiele lat, w czasie wielu kadencji politycznych. Żadna władza, która rozpoczyna reformy, nie zaczyna od zera. Przystępując do planowania zmian, trzeba rzetelnie poznać dotychczasowy dorobek. Diagnozy zastanych zasobów, mocnych i słabych stron rozwiązań oświatowych, nie może zastępować polityczna i ideologiczna ocena. Zmiany dotyczące kadr kierowniczych oświaty powinny być dokonywane na podstawie kryteriów merytorycznych, a nie politycznych. Jeśli w poprzednie zmiany byli zaangażowani nauczyciele, uczniowie i rodzice, to trzeba oszacować straty związane z przerwaniem ich aktywności i znaleźć sposoby podtrzymania ich zaangażowania. W programach zmian nie należy ukrywać dorobku poprzedników i deprecjonować ich dokonań. Trzeba również pamiętać o osobach, które ze względu na swoje dokonania w edukacji stały się autorytetami dla uczniów i środowiska oświatowego. W tym kontekście ważny jest sprawny i dostępny system gromadzenia wiedzy edukacyjnej, umożliwiający korzystanie z doświadczeń, a także z ekspertyz i programów przygotowanych przez poprzedników. Podobnie duże znaczenie ma ciągłość profesjonalnej służby cywilnej w oświacie oraz merytokratyczny i transparentny charakter nominacji kadrowych.

10. Planując zmiany w edukacji warto korzystać z doświadczeń innych państw, zwłaszcza europejskich.

Rozwój współpracy międzynarodowej i globalizacja, a także wzrost znaczenia edukacji w gospodarce wiedzy powodują, że zmiany i osiągnięcia edukacyjne niejednokrotnie stawały się przedmiotem zainteresowania opinii międzynarodowej (czego doświadczyła także Polska, stając się krajem sukcesu edukacyjnego). Dla polskiej edukacji szczególnie ważne są doświadczenia państw Unii Europejskiej. W 2014 r. otworzyliśmy kolejną dekadę obecności Polski w tej wspólnotce. Europejski wymiar polskiej edukacji wzbogaca ją i chroni przed zagrożeniem, jakim byłaby izolacja. Warto też uczestniczyć w edukacyjnej współpracy państw w ramach Rady Europy, OECD i innych międzynarodowych organizacji. Europejskie partnerstwo w obszarze edukacji stało się dla polskiej edukacji ważnym impulsem modernizacyjnym. Dzięki tej współpracy mogliśmy poznawać dobre praktyki, sięgać do międzynarodowych badań dotyczących edukacji oraz korzystać z funkcjonujących instrumentów finansowych. Z międzynarodowych porównań można się często dowiedzieć o zaletach i wadach planowanych rozwiązań, które w innych krajach już wprowadzono i zbadano ich efekty. Uwzględnianie europejskiego aspektu w reformach i systemowych zmianach może mieć również pozytywny wpływ na kulturę organizacyjną instytucji oświatowych. Należy też wykorzystywać szanse, jakie stwarza międzynarodowa współpraca naukowa w obszarze edukacji. Aspekt międzynarodowy i europejski powinien być również uwzględniany w zmianach programowych.

*Uczestnicy Warszawskiego Forum Oświatowego
Warszawa, 5 marca 2016 r.*